

Lista celor mai frecvente încălcări

Lista încălcărilor ce urmează este una orientativă. Exemplele menționate reprezintă o listă succintă, fără pretenția să fie completă, de încălcări posibile în Ziua Alegerilor. În aprecierea încălcărilor, vă rugăm să **folosiți judecata proprie și bunul simț** pentru fiecare caz individual.

Instruirea insuficientă a membrilor biroului electoral deschide ușa atât **fraudelor intenționate** cât și **greșelilor** și pune la îndoială corectitudinea procesului. Trebuie să identificați și să faceți diferență între **comportament fraudulos** și cel **incompetent**.

- ✓ Numărul buletinelor primite de secțiile de votare nu este introdus în procesele verbale la începutul Zilei Alegerilor.
- ✓ Urnele de vot nu sînt goale înainte să fie sigilate.
- ✓ Tărăgănarea în procesul de eliberare a buletinelor. Aceasta poate duce la o atmosferă tensionată și dezordine.
- ✓ Eliberarea buletinelor de vot alegătorilor fără prezentarea actelor de identitate în regulă.
- ✓ Agitație ilegală în Ziua Alegerilor. Prezența materialelor de agitație în jurul secției de votare și în interior. Rapartizarea de către partide a mîncării și băuturii gratuite în vecinătatea secției de votare, în schimbul votului în favoarea sa.
- ✓ Influență abuzivă asupra alegătorilor prin prezența reprezentanților din partea partidelor în fața secțiilor de votare, oferind „asistență”, și/sau marcînd numele celor care se prezintă la vot.
- ✓ Influența exercitată de către membrii biroului electoral asupra alegătorilor în secțiile de votare, prin sugerarea opțiunii de vot.
- ✓ Alegătorii nu sunt obligați uniform să semneze în liste pentru primirea buletinelor de vot.
- ✓ Votarea în locul altei persoane + votare cu familia + caruselul. Caruselul este încălcarea în care buletinele de vot sunt pre-ștampilate în afara secției de votare, introduse în urna de vot, schimbate cu un buletin curat, iarși ștampilate, introduse, și așa mai departe.
- ✓ Votul multiplu, prin deplasare în grup sau individual la mai multe secții de votare.
- ✓ „Umplutură de Buletine” – încercarea de a umple ilegal urna de vot cu buletine în favoarea unui concurent electoral.
- ✓ Număr mare de voturi „cu urna mobilă”.
- ✓ Incapacitatea birourilor să urmeze procedura din cauza incompetenței. Birourile nu declară nevalabile buletinele greșite, informația nu este introdusă corect în procesul verbal, informații care nu corespund una cu alta în procesele-verbale, procesul verbal nu este afișat într-un loc vizibil pentru înștiințarea publică.
- ✓ Invalidarea buletinelor prin care se votează pentru anumiți concurenți electorali.
- ✓ Transportarea proceselor-verbale cu rezultate mai întâi la administrația publică locală, poliție, sediul unui partid – pentru a fi falsificate – și doar apoi la Consiliul Electoral Raional de Circumscripție.
- ✓ Corectarea greșelilor în procesele verbale ale birourilor electorale de către Consilii Electorale de Circumscripție. În consecință, rezultatele din secțiile de votare „corectate” nu pot fi determinate corect, fie din cauza cifrelor discrepante la totalizare, fie din cauza existenței mai multor procese-verbale oficiale diferite.

Alegeri Parlamentare în Republica Moldova 2009

OBSERVAREA ALEGERILOR ÎN CINCI PAȘI

Activăm întru consolidarea și extinderea democrației în lume

CINCI PAȘI AI OBSERVATORULUI

Monitorizați alegerile în CINCI pași simpli:

Pasul 1: Știu de ce observ.

Pasul 2: Știu ce pot face și ce limitări legale există.

Pasul 3: DEPISTEZ încălcările. Cunosc procedurile.

Pasul 4: DOCUMENTEZ fiecare încălcare. Informez biroul electoral.

Pasul 5: RAPORTEZ încălcările. Informez partidul.

PASUL 1: Știu de ce observ.

Observatorul este prezent în secția de votare pentru ca fiecare vot primit de partidul reprezentat să fie luat în considerație și pentru a preveni orice imixtiune în procesul electoral.

De aceea, fiți cu ochii în patru

PASUL 2: Știu ce pot face și care sunt limitările legale.

a. Observatorii au dreptul (Potrivit Codului Electoral și Regulamentului CEC al observatorului):

- ✓ Să se miște în interiorul secției de votare pentru a supraveghea în mod continuu toate operațiunile electorale, începînd cu procedurile de deschidere a secției de votare și pînă la totalizarea rezultatelor;
- ✓ Să documenteze în notițele sale toate cele observate;
- ✓ Să însoțească urna de vot mobilă;
- ✓ Să supravegheze procesul de îndeplinire a tuturor documentelor în secția de votare;
- ✓ Să primească o copie oficială a procesului-verbal cu rezultatele numărării voturilor;
- ✓ Să informeze în mod verbal sau scris președintele biroului electoral asupra oricăror îngrijorări apărute. Să insiste ca îngrijorările sale să fie înregistrate în Registrul de Contestații;

NU UITAȚI SĂ AVEȚI:

1. Accreditarea de observator.
2. Acest ghid.
3. Pix și caiet pentru notițe.
4. Destule formulare pentru documentarea încălcărilor.
5. Mîncare la pachet, apă potabilă - Ziua Alegerilor tinde a fi una lungă și istovitoare.
6. Lanternă - lumina are obiceiul de a se stinge în momentele cele mai nepotrivite.
7. Zîmbet, bunăvoință, ochi și urechi.

Institutul Național Democratic pentru Relații Internaționale (NDI),
Str. Sciusev 97, etajul 2, Chișinău, Moldova, office@ndi.md

Toate drepturile aparțin NDI. Martie 2009.

Culegere pregătită de: Danko Cosic și Andrei Rusanovschi

PASUL 4: DOCUMENTEZ ÎN SCRIS fiecare încălcare observată

Scrieți într-un act, semnați, insistați să obțineți și semnătura unui membru al biroului electoral sau martor.

În actul scris specificați următoarele:

- **Ce** s-a întâmplat (descrieți succint, dar cu toate detaliile necesare)
- **Cînd** s-a întâmplat (ora și minutul)
- **Cine** este implicat (de ex: nume, prenume, funcția, apartenența)
- **Unde** s-a întâmplat (localitatea, secția de votare, etc.)
- **Cum** s-a rezolvat (acțiunile luate de președintele biroului electoral, poliție, etc.)

PASUL 5: RAPORTEZ – informez partidul

A. Procedurile de raportare

- ✓ Asigurați-vă că știți **în ce cazuri, cu cine și cînd** trebuie să comunicați în Ziua Alegerilor. Urmăți instrucțiunile partidului în acest sens. (Asigurați-vă că aveți la îndemînă numerele necesare de telefon, numele persoanei de contact, etc.)
- ✓ Transmiteți spre oficiul teritorial al partidului toate încălcările pe care le-ați documentat în formă scrisă, cît mai curînd posibil.

B. Informația numerică colectată

- ✓ Obțineți și transmiteți partidului copia oficială a procesul-verbal final, sau
- ✓ Înregistrați și raportați informația completă din procesul-verbal în altă formă scrisă
- ✓ Adițional raportați partidului:
 1. Numărul persoanelor care au venit la secția de votare dar, din diferite motive, nu au putut să voteze. Indicați motivele respective.

- ✓ Să întocmească și să înainteze o contestație oficială către Consiliul Electoral de Circumscripție, referitor la acțiunile sau inacțiunile Biroului Electoral;
- ✓ Să supravegheze împachetarea și sigilarea tuturor materialelor electorale folosite în secția de votare;
- ✓ Să însoțească transportarea procesului-verbal cu rezultatele votării la Consiliul Electoral de Circumscripție;

b. Observatorii trebuie:

- Să se prezinte președintelui și membrilor biroului electorali;
- Să poarte în mod vizibil ecusonul cu acreditarea de observator;
- Să nu compromită solitudinea și informația privată a alegătorului;
- Să se comporte profesionist în timpul exercitării funcțiilor de observator;
- Să nu intervină în administrarea materialelor electorale din secția de votare;
- Să se asigure că nu compromit în nici un fel secretul votului. De ex: să se abțină de la iscodirea alegătorului, atunci cînd ștampilează buletinul de vot în cabina de vot secret;
- Să se abțină de la discuții de orice gen cu alegătorii pentru a nu fi interpretate ca agitație;
- Să se abțină de la orice acțiuni ce ar putea fi interpretate ca agitație. Aceasta include: portul simbolurilor concurenților electorali sau introducerea în secția de votare a materialelor de agitație.

! Nerespectarea de către observatori a principiilor de observare corectă poate discredita întreaga operațiune de observare a partidului.

PASUL 3: DEPISTEZ ÎNCĂLCĂRILE. Cunosc procedurile.

A. ÎNAINTEA VOTĂRII

Secția de votare trebuie să fie **amenajată** astfel ca să permită derularea continuă și ordonată a procesului electoral, și să garanteze secretul votului. Această aranjare trebuie de asemenea să includă: un indicator în fața secției de votare astfel încît alegătorii să știe unde să voteze, și un poster educativ afișat la intrare care să explice pașii procesului de votare. Toate materialele de agitație trebuie să fie înlăturate din jurul

secției de votare, în rază de 100 de metri.
Biroului Electoral al Secției de Votare (BE) își începe lucrul înainte de deschiderea secției de votare pentru alegători. De aceea, **observatorul trebuie** să fie prezent la sediul secției de votare **nu mai târziu de 6:30**.

Înainte de deschiderea secției de votare pentru votarea propriu-zisă președintele BE, în prezența a cel puțin jumătate din membrii biroului: (1) verifică urnele de vot, (2) le sigilează, (3) verifică existența listelor electorale, (4) buletinelor de vot, (5) ștampilelor și (6) întocmește un proces-verbal în **două** exemplare. Procesul-verbal este semnat de toți membrii prezenți ai BE și un exemplar se introduce în urna de vot **goală**, după care președintele declară votarea deschisă.

! Asigurați-vă că amenajarea secției de votare permite garantarea secretului votului.

! Asigurați-vă că urna de vot este goală înainte să fie sigilată.

B. Persoanele care au dreptul să se afle în secția de votare

În secția de votare pot să se afle permanent următoarele persoane:

- ✓ Funcționari electorali (membri ai birourilor și consiliilor electorale respective, membrii CEC)
- ✓ Observatori partizani (din partea partidelor) acreditați
- ✓ Observatori non-partizani (din partea ONG) acreditați
- ✓ Observatori internaționali acreditați
- ✓ Jurnaliști și alți reprezentanți mass-media acreditați
- ✓ Reprezentanții poliției, **DOAR** la invitația președintelui BE pentru a ajuta la restabilirea ordinii publice

! Documentați orice prezență a persoanelor neautorizate în secția de votare.

C. VOTAREA

- ✓ Votarea trebuie să deruleze fără întreruperi de la 7:00 pînă la 21:00
- ✓ Cînd alegătorul se prezintă la votare funcționarii electorali întîi

! Asigurați-vă că voturile valabile nu sunt declarate nevalabile, astfel micșorînd în mod artificial numărul voturilor pentru partidul Dstră.

! Asigurați-vă că nu sunt declarate valabile buletinele care sunt în mod vizibil nevalabile, astfel sporind artificial numărul voturilor pentru un concurent electoral.

- Procesul-verbal cu rezultatele votării trebuie pregătit în cîteva copii, în prezența membrilor biroului electoral și a observatorilor. **O copie** a procesului verbal este păstrată la secția de votare, **o copie** este transmisă Consiliului Electoral de Circumscripție, și **o copie** este afișată imediat la intrarea în secția de votare. **Restul copiilor** este înmănat obligatoriu reprezentanților concurenților electorali și observatorilor.

! Insistați să primiți copia Dvs. a procesului-verbal.

! Documentați, dacă o copie a procesului-verbal NU este afișată pentru public.

E. TOTALIZAREA

Împachetarea și transportarea materialelor ale biroului electoral

- ✓ După ce au fost numărate voturile și întocmite procesele verbale, tot materialul electoral trebuie împachetat, sigilat și transmis Consiliului Electoral Raional de Circumscripție (CER). Președintele BE trebuie să asigure ca materialul electoral să fie securizat și transportat la oficiul CER.

! Asigurați-vă că materialele sunt bine împachetate și sigilate.

! Însoțiți sau urmați pachetul cu documente pînă la Consiliul Electoral Raional de Circumscripție.

care nu au fost incluse din motive rezonabile în listele electorale de bază; și

- Listele electorale folosite de echipa cu urna mobilă.

- ✓ Membrii BE trebuie să socoată numele persoanelor incluse în listele electorale de bază și să înscrie acest număr în Formularul Special în câmpul corespunzător: "a) numărul de alegători incluși în listele electorale".
- ✓ Membrii BE trebuie să socoată numele persoanelor incluse în listele electorale suplimentare și listele electorale ale echipei cu urna mobilă, și să înscrie totalul obținut în Formularul Special în câmpul corespunzător "b) numărul de alegători incluși în listele suplimentare".

! Asigurați-vă că adunarea aritmetică a fost efectuată corect.

- ✓ După ce membrii BE au stabilit numărul total de alegători care au votat, începe numărarea buletinelor pentru fiecare concurent în parte. Rezultatele votului trebuie introduse în procesul-verbal.

În timpul numărării, un buletin trebuie declarat nevalabil dacă:

- ✓ Buletinul nu corespunde formatului autorizat și nu a fost eliberat oficial la Secția de Votare.
- ✓ Intenția alegătorului nu a fost clară. De exemplu: alegătorul a aplicat ștampila între doi concurenți și este imposibil să deslușești care a fost opțiunea aleasă; alegătorul a aplicat ștampila în favoarea mai multor concurenți.
- ✓ Ștampila care indica opțiunea în favoarea unui concurent a fost ștearsă, tăiată sau schimbată în orice mod, și este marcată o altă opțiune.
- ✓ Buletinul a fost ștampilat în dreptul concurentului care și-a retras candidatura în ultimele zile înainte de Ziua Alegerilor, după ce buletinele fusese tipărite.
- ✓ Alegătorul a scris sau a desenat ceva pe buletinul de vot, încălcând secretul votului.
- ✓ Buletinul este rupt sau deteriorat în locul în care alegătorul și-a exprimat opțiunea.
- ✓ Pe buletin nu a fost aplicată ștampila «Votat».

de toate verifică identitatea acestuia (buletinul de identitate, pașaport de tip sovietic sau forma F-9) pentru a verifica valabilitatea actelor și a se asigura că alegătorul nu a votat în altă secție de votare.

- ✓ Alegătorul semnează în listele electorale, iar funcționarul electoral îi înmânează un buletin de vot și explică modalitatea aplicării ștampilei "Votat" ca votul să fie valabil.

! Documentați fiecare caz de votare în baza documentelor inadecvate.

Documentați, dacă funcționarul electoral sugerează opțiuni de vot, în loc să explice procedura.

Documentați numărul persoanelor cărora li se refuză eliberarea buletinului de vot și motivele refuzului.

- ✓ După ce alegătorului i se înmânează buletinul de vot, funcționarii electorali aplică în actul său de identitate (fișa de însoțire) ștampila „Alegeri 05.04.09”.
- ✓ Apoi alegătorul merge în cabina de vot secret pentru a marca buletinul în dreptul concurentului ales. Cabinele de vot trebuie să fie la o distanță suficientă una de alta. Ele trebuie amenajate astfel încât alegătorul să se simtă în intimitate suficientă pentru a exprima votul secret. Verificați dacă în cabina de vot sînt afișate instrucțiunile de vot.

! Asigurați-vă că alegătorii intră în cabina de vot cîte unul.

Fiți atenți la folosirea echipamentului de luat vederi în cabina de vot, care ar putea încălca secretul votului.

- ✓ După ce alegătorul marchează buletinul de vot trebuie să-l introducă în urna de vot. Urna de vot trebuie să se afle în plinul vizor al funcționarilor electorali și al observatorilor.

! Asigurați-vă că alegătorul introduce în urna de vot un singur buletin.

- ✓ Dacă alegătorul face o greșală pe buletinul de vot, președintele BE va anula buletinul respectiv, va plasa buletinul anulat într-un plic special, și va elibera alegătorului un alt buletin de vot. Alegătorul poate să primească un asemenea buletin nou de vot doar o singură dată.

Alegătorii care au nevoie de asistență

- ✓ Un alegător care nu poate vota de sine stătător, din motive fizice sau incapacitate de a citi, poate beneficia de ajutorul unui alt alegător aflat în secția de votare. Atât persoana de ajutor cât și alegătorul propriu zis trebuie să fie prezenți în timpul votării. Dacă alegătorul care are nevoie de asistență nu a venit cu o persoană care să-l asiste, atunci funcționarii electorali pot numi un alt alegător prezent în secție pentru a-l asista.

! Documentați cazurile când observați că persoanele care asistă alegătorii sînt unele și aceleași.

Votare de familie și votare în locul altei persoane

- ✓ Votarea este o acțiune individuală. Este ilegal de a lăsa pe un alegător să voteze în locul unui alt alegător sau membrii unei familii să voteze unul pentru altul, sau să intre împreună în cabina de vot pentru a influența ceilalți membri ai familiei.

! Asigurați-vă că alegătorii intră în cabina de vot cîte unul.

Votare mobilă

- ✓ Cînd un alegător nu poate veni la secția de votare, din motive rezonabile, biroul electoral va numi cel puțin doi membri ai săi să întreprindă votarea mobilă pentru acea persoană.
- ✓ Sunt eligibili pentru votare mobilă doar acei alegători care au solicitat acest lucru înainte de ziua alegerilor sau în ziua alegerilor pînă la ora 15:00. Persoanele care nu au solicitat votarea mobilă și nu au fost incluse în listele pentru votare mobilă nu pot folosi aceasta modalitate de votare.

! Este important ca urna mobilă să fie urmată de un observator de încredere.

Verificați și notați la ora 15:00 numărul persoanelor care au solicitat votarea cu urna mobilă.

D. NUMĂRAREA

Închiderea secției de votare

- ✓ Toate secțiile de votare se închid la ora 21:00. La 21:00 președintele biroului electoral solicită unui membru al biroului electoral să stea la capătul cozii de alegători, dacă există – fie în interiorul, fie în exteriorul secției de votare.
- ✓ Odată ce ultimul alegător din coadă votează, în secția de votare pot rămîne doar următoarele persoane:
 - Membrii biroului electoral
 - Observatorii internaționali și naționali acreditați
 - Jurnaliștii care au fost prezenți la închiderea secției de votare
- ✓ Nimeni nu poate părăsi secția de votare în timpul procesului de numărare. Este o practică răspîndită ca secția de votare să fie încuiată în decursul întregului proces de numărare.

Procesul de numărare

- ✓ Cînd începe procesul de numărare, președintele BE aduce toate buletinele de vot care nu au fost folosite și le numără. După ce acestea sunt numărate și numărul obținut este verificat, toate buletinele de vot care nu au fost folosite se ștampilează cu ștampila „Anulat”.
- ✓ Președintele BE va aduce toate buletinele de vot greșite și membrii BE le vor număra. După ce sunt numărate iar numărul obținut este verificat, președintele va înscrie numărul total de buletine nefolosite și cele greșite în Formularul Special, în cîmpul corespunzător.

! Asigurați-vă că adunarea aritmetică a fost efectuată corect.

- ✓ Apoi biroul electoral începe numărarea buletinelor folosite, prin numărarea semnăturilor pe cele trei tipuri de liste electorale:
 - Lista electorală de bază;
 - Lista electorală suplimentară, care conține numele persoanelor